

OLAYLAR VE GÖRÜŞLER

27 Mayıs neydi, geride ne bıraktı?

Prof. Dr. CEM EROGUL, *SBF Anatüze öğretim üyesi*

Kanımcı, 27 Mayıs bir **karşı-darbedir**. Bilindiği gibi, darbe, siyasal güçlerin bir bölümünün, yasadışı yollardan, öteki siyasal güçleri alt etmesidir. Bu tanıma göre, **darbeyi ilk gerçekleştiren, Demokrat Parti erkidir**. DP, daha 1954'ten başlayarak, adalet, üniversiteler, memurlar, sendikalar, basın ve genel olarak muhalif siyasal güçler üzerinde keyfi bir baskı uygulamıştır. Bu partinin demokrasiye sırtını dönüşünün çarpıcı bir göstergesi, tüzük hükümlerine karşı, 1955'ten sonra kendi kurultayım bile toplamaya yanaşmamasıdır. DP yöneticileri, özellikle Temmuz 1958 Irak Devrimi'nden sonra, iyice hırçınlaşmışlardır. Nisan 1960'ta kurdukları Tahkikat Encümeni (TBMM soruşturma komisyonu) ile de, anayasal sınırların tümüyle dışına çıkmışlardır.

On beş DP milletvekilinden oluşan bu komisyon: İstedığı kişiyi sorguya çekebilecek ve gözaltına alabilecek; her türlü yayımı yasaklayabilecek; yasaklara uymayan yayınları toplatabilecek ve basınevlerini kapatabilecek; gerekli gördüğü her türlü belge ve eşyaya el koyabilecek; siyasal toplantıları dilediğince yasaklayabilecek; kısacası, soruşturmayı yürütmek için gerek duyacağı **her türlü önlemi** alabilecek ve "**Hükümetin bütün vasıtalarından istifade eylemeye**" dahi yetkili olacaktı. Bu **yıldırı kurulumun ("terör örgütü"** de denebilir), çalışmaları gizli olacaktı. Kararlarına İtiraz edilemeyecekti. Bu kararlara karşı çıkanlar, bir ila üç yıl ağır hapis cezası ile cezalandırılacaklardı. Bilmem, böylesi düzenlemeler karşısında daha ne denebilir? Muhalefete ve bir bölüm basına karşı bu nitelikte bir Meclis komisyonu kurduran bir hükümet, darbe yapmamışsa ne yapmıştır? Görüldüğü gibi, 27 Mayıs Devimi (hareketi), gerçekte DP darbecilerine karşı yapılmış bir darbedir.

Ancak, 27 Mayıs'ın gerçek önemi, bir karşı-darbe olma özelliğinden çok, sınıfsal renginden kaynaklanmaktadır. 27 Mayıs, Türk burjuvazisinin **ulusal de-**

mokratik devriminin son halkasıdır. Bu devrim, 1908'de İttihat ve Terakki tarafından başlatılmış, **Mustafa Kemal** döneminde doruğuna çıkmış, 27 Mayıs'la da son aşamasını tamamlamıştır. Bilindiği gibi, Batı demokrasisi, iki büyük sınıftan, sermaye ile emek güçlerinin, **çekişmeli uzlaşımına** dayanır. 27 Mayıs atılımıyla, burjuva saflarında anlamlı bir değişiklik olmuş, **sanayi burjuvazisi** öne geçmiştir. 1960'lı yıllarda burjuvazi, işte bu kesimin önderliğinde, artık yalnızca devlete değil, **sivil topluma** da ağırlığını koymuştur. Öte yandan, 27 Mayıs, **işçi sınıfına** da siyaset sahnesine çıkma olanaklarını açarak, Batılı bir demokrasisinin nesnel temelini kurmuştur.

Ulusal demokratik devrim, Türk tarihinin, daha da kapsamlı başka bir sürecinin, **Batılılaşma** sürecinin bir parçasıdır. İlk kıpırtıları **III. Selim** zamanında görülen bu büyük süreç, esas ivmesini **II. Mahmut** zamanında kazanmış, Mustafa Kemal döneminde olağanüstü bir hıza erişmiş, bugüne dek de varlığını hep sürdürmüştür. 27 Mayıs, bu Batılılaşma sürecinin de önemli bir halkasıdır. Çok talihi bir raslantıyla, 1960'lı yıllar, Batı'da gönenç devletinin, tüm halkı kucaklama eğilimindeki bir demokrasi anlayışının, toplumsal demokrasisinin doruğa çıktığı bir dönem olmuştur. 27 Mayıs atılımının bu döneme raslaması, Batı demokrasisinin en olgun ürünlerinin örnek alınması sonucunu yaratmıştır. 1961 Anayasası'nın, yalnızca bizim değil, dünya anayasacılık devriminin (hareketinin) de bir doruğu olması buradan kaynaklanmaktadır.

Güçlü burjuvaziler, demokratik yönetimleri yeğlerler. 27 Mayıs, Türk burjuvazisinin sırtlayamayacağı denli geniş olanaklı bir demokrasi kurunca, burjuvazi bundan ürkmüştür. Yeni demokratik olanaklardan sosyalist güçlerin de yararlanmaya başlaması, burjuvazide büyük bir kaygı yaratmıştır. Toplumlarını ileriyeye doğru götüreceği gücü kendilerinde bulan burjuvaziler, böyle gelişmelerden telaşa kapılmazlar. Ancak Türk burjuvazisi gibi görece güçsüz olanları, demok-

rasi tehlikeli duruma gelince, hemen **faşizm** düşleri görmeye başlarlar. İşte bu düşlerdir ki, toplumumuza, önce 12 Mart'ta, özellikle de 12 Eylül'de, korkunç karabasanlar yaşattı. Görüldüğü gibi, 27 Mayıs, tarihimizde ilk kez, burjuvaziye, sivil toplumda da üstünlüğünü gösterme, görece serbest bırakılmış bir işçi sınıfıyla çekişip uzlaşarak topluma önderlik etme olanağını açmakla, burjuvazinin yetersizliğinin nesnel sonucu olarak yine tarihimizde ilk kez, faşizmin gündeme girmesine de yol açmıştır.

27 Mayıs, sivil-asker aydın küçük burjuvazi için de bir dönüm noktası olmuştur. II. Mahmut'un kurduğu okullarda yetişip 1860'lardan başlayarak ülke yönetiminde ağırlığını duyumsatan bu kesimin büyük ölküsü, Batılı bir yerli burjuvazi yaratma sürecine öncülük etmekte. 27 Mayıs bu ülkünün yaşama geçirilmesinde son adımdır. Ancak, yeni kurulan demokraside burjuva düzeninin tehdit altında kaldığını gören sivil-asker küçük burjuvaların egemen kesimi, ürkiye kapılan burjuvaziyle birlikte faşizme sarılmıştır. Sivil-asker aydın küçük burjuvaların geriye kalan büyük bölümü ise, tam bir **bocalamaya** sürüklenmiştir. Bunların, ne demokrasiye sırtını dönmüş sermaye güçleriyle, ne de sosyalizm coşkusuyla birlikte olmaları olanaklıydı. Sonuçta, çoğunluğu, iki cami arasında kalıp büyük acılar çekti. Bu durum, üyesi oldukları toplumsal katmanın, tarihsel görevini nesnel olarak tamamlamış olmasının kaçınılmaz sonucuydu. Böylece, 27 Mayıs, bu kesim için, yüzyıllık büyük düşlerinin hem doruğu, hem de sonu oldu.

Geriyeye ne kaldı?

27 Mayıs'ın kalıtını değerlendirirken, önce **olumsuz** öğelerden başlayacağım. Birincisi, ordunun hükümeti devirmesi geleneğini başlatmasıdır. DP muhalefeti, gerici bir siyasal izlenceyi, ileri bir yöntemle hükümete taşımıştı. 27 Mayıs tam tersini yaptı. İlerici bir izlenceyi, geri bir yöntemle siyasal erke getirdi. Gerçi, yukarıda da belirtildiği gibi, DP burjuvazisi, demokratik güçlere başka bir

seçenek bırakmamıştı. Ancak yine de, bu seçeneğin kullanılmış olması, ondan sonra hep gündemde kalmasına yol açtı. 27 Mayıs'ın kalıtındaki ikinci olumsuz öğe, birincisinin kaçınılmaz sonucudur. 27 Mayıs'tan sonra, Milli Güvenlik Kurulu, Genelkurmay Başkanlığı, askeri yargı gibi araçlarla, silahlı kuvvetler devlet yapısında ölçsüz bir ağırlık kazanmıştır. Demokrasi **sivil** bir yönetim biçimi olduğuna göre, bunun olumsuz bir gelişme olduğu kuşkusuzdur.

Ancak kanımcı, 27 Mayıs'ın **olumlu** yönleri, bu olumsuzlukları kat kat aşacak bir ağırlıktadır. Hepsinin de kaynağı, doğrudan doğruya 27 Mayıs'ın ürünü olan 1961 Anayasası'dır. Bunları kısaca anımsatmakta yarar var: 1) Ülkeye çağrılan bir anayasa anlayışı geldi (anayasanın biçimi, yapısı, dizgeseli açıklarından); 2) Güçler ayrılığının düşünyapısal temeli atıldı (ulus egemenliğinin, anayasanın koyduğu kuralları içinde ve gösterdiği örnekler aracılığıyla kullanılacağına belirlenmesiyle); 3) Devletin temel nitelikleri arasında insan hakları kavramı girdi; 4) Toplumcul devlet ilkesi, devletin temel bir niteliği oldu; 5) Yönetimin bütün işlemler ve eylemlerinin yargı denetimine bağlanacağı ilkesi getirildi (bundan sonra, artık, bu ilkenin dışında kalan her düzenlemenin, "**ayrık bir durum**" olarak görülmesi kaçınılmazdır); 6) Yasamanın yargısal denetimini gerçekleştirmek üzere bir anayasa mahkemesi kuruldu; 7) Yargı bağımsızlığının kurumsal temeli atıldı (bu bağımsızlığın yargıç güvencesine, yargıç güvencesinin de, özgül anayasal korunakların yanı sıra, yargıçların kendi özlük işlerini özerkçe düzenlemelerine bağlı olduğunun kabul edilmesiyile).

27 Mayıs, bu yenilikleri öylesine güçlü bir biçimde getirmişti ki, 12 Eylül bile bunların **hiçbirinden** vazgeçememiştir. Bunlar, tıpkı 1876'nın getirdiği meclis, 1909'un getirdiği parlamenter dizge (hükümetin meclis karşısında siyasal sorumluluğu), 1921'in getirdiği ulusal egemenlik, Mustafa Kemal döneminin getirdiği yercillik (laiklik) ilkesi, 1950'nin getirdiği yargı yönetim ve denetiminde seçim kuralı gibi, siyasal dizgenin **kaltıcı** öğeleri oldu (Örneğin bugün, Anayasa Mah-

kemesi'ni kaldırmak, TBMM'yi kaldırmak gibi bir şey olur).

1961 Anayasası'nın sonradan etkisizleştirilmiş birtakım yenilikleri de, tarihimizde hiç değilse ışıklı birer örnek olarak yerlerini aldılar ve böylece, bunlara bir gün yeniden dönülmesi gizilgücünü yarattılar. Bunları da anımsatmakta yarar var: 1) Temel hakların sınırlanmasında öze dokunamama; 2) Kişi güvenliği güvenceleri (örneğin, her durumda gözaltı süresine anayasal bir sınır getirme gereği); 3) Düşünce özgürlüğü güvenceleri; 4) Bütün çalışanlara sendikal haklar; 5) Yönetimde özerk adalar bulundurma gereği (üniversiteler, TRT gibi); 6) Yüksek yargı organlarının, yargıç güvencesi kurulunun (1961'deki adıyla Yüksek Hâkimler Kurulu) ye üniversitelerin, kendi varlık ve görevlerini ilgilendiren konularda Anayasa Mahkemesi'ne iptal davası açma hakkı; 7) Anayasa Mahkemesi'nin kararının gecikmesi durumunda, anayasa aykırılık sorununun başlangıç mahkemesince çözülmesi olanağı; 8) Devletin, yurttışa, insanca bir yaşamın en az koşulların sağlama görevi. Gerçi, belirtildiği gibi, bu dizgede yer alan düzenlemeleri, 12 Eylül kaldırdı. Ancak, siyasal yaşamda, olumlu ya da olumsuz her adımın kesenkes bir iz bıraktığı unutulmazsa, bunların bir kez anayasal yaşamımıza girmiş olmasının değeri daha iyi anlaşılır.

Sonuç

27 Mayıs, Türk burjuvazisinin ulusal demokratik devriminin son halkasıdır. 27 Mayıs, Türk devletinin büyük Batılılaşma serüveninin doruklarından biridir. 1961 Anayasası, Türk siyasal dizgesinin çağcılılaşmasına ve demokratikleşmesine, silinmez katkılarda bulunmuştur. 1961 Anayasası, bugün artık yürürlükte olmayan birtakım düzenlemeleriyle de, örnek niteliğini korumaktadır. İşte bütün bu gerçekler göz önünde tutulursa, Türkiye'de, 27 Mayıs'a karşı çıkılarak: Bir kere, **burjuva demokrat** olunamayacağı; ikincisi, her ciddi sosyalist devim (hareket) burjuva devrimciliğinin kalıtıcısı olduğuna göre, **sosyalist devrimci** de olunamayacağı açıkça görülür.